

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1.

Fylke: Akerhus.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Namnestad.

Emne:

Bygdelag:

Oppskr. av: E. G. Hjalmar Lange Gard: Langeen.

(adresse): Steinsgaard paa. G.nr. 135 Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. - og andre.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Ikke nei lenger - nei er det jo lenger.
2. Nei, nei er arden [Littlesker: Akre - akre] ikke lenger i bruk. Den var bakover de gamle tider brukt til grovelåsbehandling av akrene. Ofte kjørtes den paa kjøls og tvær og den var sjeld den god til at gjøre jorden djøpt løs. Her var det aldrig merent, at den bruktes til nedmøddning av karret. Der til bruktes her i dærlig gamle tider riber med lange hærder. Kvær kaste tinner og med korte sterke skapt paa sussa gører - eller harver og tid, fikkaste med spidse, sterke hærver tinner i af sterk hærved. Disse harver var - etter tradisjonens opgøer - ta alen i fikkaste utført i sterke rammeverk og hærved. Da, senere kjøringer af denne la sussa paa na stentjunge, hvis jorden var tung og seig, saa den blev tung nok for det arbejde, den skulle utføre. Den bruktes nemlig ogsaa til at forarbeide jorden etter ardingen til saasingsen.
3. Da pateterne kom blev arden ogsaa brukt til at kjøre op raderne i patetrottingen - og likeledes som kjøpe - eller saae det her kaldtes - mølle = plag. Den var svært lunge brukt som mølleplag herover, da man sjøntes, at den gjorde jorden i raderne løsere og derved bedre

end de i nyere tid kammerede hylpe-
 peplager, som klemte baakantene
 haart sammen - begge er faalængst
 afløst af hestekabber. forskjellen
 mellem ad og hylpeplag er, at aden
 var saa god til at løsne jorden saavel
 i dybden som i dilleens sider, mens
 hylpeplagene bare tak jorden op og
 klemte den fast paa dilleens kan-
 ter, hvilket aarsaals mindre hel-
 dig, da poteterne far at vore best
 mulig maa ha jorden i hele dillen
 saa løs som mulig.

4. Den type, som her var brukt, er
 den, der er fremstillet paa tegning
 nr. 3 bare med den forskjel, at det
 sterke styreskaft stod mere ret op,
 end det gjæ paa tegningen. Selve
 arduasen var en grov naturlig
 voksen krak af havred med rødven-
 dig beslag af jern. Selve skjæret var
 fæstet paa et tyldig havredstykke,
 som var gallet slik ind i asens
 grove rotende, at det med sterke
 tilpassede træbleier kunne gaa over
 kunne dirigeres for at gaa grønt
 eller dybt i jorden alt etter ønske.

5. Nei. Her bruktes altid løse skak-
 ler - man maatte jo ofte sette i
 to heste, saa der aldrig kunne
 bli tale om drag med skjæker.

6. Eventuelle navn fra oldgamle
 tider er ikke kjænt lenger. De
 navne, som er kjænt, er: "Asen-
 arduasen" - det være krakede træ,
 som var ardens kjæmpe - og "styre"
 aa "styre". Det siste var ogsaa grovt
 aa sterkt, saa det taalte haarde paa-
 kjenninger kunne brukes. Det var
 aarset for at vore et riktig "sukt"
 [tungt] arbejde aa styre arden.

Her har ikke været brukt navn-
 det navn er "skaaklen", som
 bestaar [for hest] af "houle" og de to
 "skaakle" "apper", alt forbundet

med jernbeleg og jernringer, saa kjøp-
 perne er løst og ledige i alle retning-
 ser. Brukes „beite“ - to heste ved siden
 af hverandre, saa har man en
 „langhauke“ hvortil begge skaaklerne
 er festet i hver sin ende med lignen-
 de løs, stærk jernforbindelse som
 i den enkelte skaaklehouk. Brukes to
 heste, saa maas langhauken være
 saa lang, at der er god plads til
 tre skaakler, da hestene altid blir
 plasseret ved siden af hverandre.
 Disse skaakler har stadig været bruk-
 te - og brukes fremdeles i forandret
 til al jordbeholdningsredskap her.

7. Nei, ikke andet end, at skjæret kunne
 være lit „høiere“ paa gaarde med tung
 jord - mere bøiet op nit ettes, altsaa
 - skjærbredde var ulienkeligvis
 eens. Nei, saavit man vet, ikke.

8. Nei, er ikke, sa har ikke været uvent
 her.

9. Nei, det er det ikke. Arden var her
 i de gamle tider det viktigste og vigt-
 tigste jordberedningsredskap - saant
 den faran nævnte hauestype. Deres
 form og størrelse var her blit saaa
 stabiliseret i de lange tiders løp slik
 som saant nævntes arbeidsfor-
 ger hadde formet dem.

10. Ja, men det skulle ha været meget
 lite, da styrreren, som stadig halt i stj-
 ret, maatte sænke jar den dybden,
 der skulle brukes. De gamle forklarer
 at det ikke egentlig var dybde-
 gulering, men stabiliseringsregu-
 lering, saa skjæret gik rolig i den dyb-
 de, styrreren ville ha - med andre ord,
 at arden - skjæret - hadde en stilling,
 som hindret, at det urølig gik av
 og ned slik, at styrreren gik et for
 tungt næsten uoverkommelig arbe-
 de, naar han hadde sat arden i den
 dybde i jorden, han ville ha - hvilket
 seende ved, at han trykket styrestan-
 gere framover til den dybden var naat
 - og saa kin behævet et svakt tryk paa
 stjret bakover inner gangen.

11. Nei, disse ardtypene var ukjente her. Derimot lignende de her alle første plager, den gamle paa aas og plagstyre saue er vist paa tegning nr. 7. De hadde veltet fjel ticsarbeidet af haaved med totsiddeende jernbeslag utvending lags etter - endte i fjerreste ende i en jernspids ved hvis ende den sat en ristilkniv af nagen bredde, som skar helt løs taarven, og var saavit bred, at den stättet paa kjemningene paa veltet fjellen, saue var svært skjæret afrundet, saa meget afrundet, at den aandede - veltet - taarven. Ristilkniven maatte holdes skarp. Stjæbeblakken var af gran haaved med taarven til at holde i for plagveandene inner stjæringen. Selve den store stjæbeblakken var utfast af haaved med to naturlig veltet greener - mange plagstyer kunne vere suale - afstand melleve stjæbearmene - andre svært brede. De brede hadde været ansett for aller best aa bruke - men dette berode jo paa, som man hadde funnet saadant emne. [Det het og saa, at man saavit mulig kunne hjelpe paa det inner avvætere af et træ, som ville bli passende emne endog, for at paa stjæret bred ved kjæstig aa hjelpe til aa sprede de to greener, samt at paa den mest passende búi.] Nei, veltet fjellen var ikke stillbare her.

12. Ardene blev i de elste tider - skjæret af jernbeslagene - jærarbeidet af, man for vel kalle den for bjædesruer. Etter tradisjonens fortællinger var der her enkelte saanne "ruer", som "brætte jöu ta mjæsmalm", aa smidde redskap for folk. Man har endnu paa enkelte gaer her, hvor der foretaarveres mjæsmalmelag i jærden stedsnavn som "jövvinna", der vidner om disse "ruer" virksomhet her i de gamle tider. Men selve travarket var det aftenst gærnes egne karfolk, som ut-

förte. Et förhåll såsom fört att
 lagas efter, at tillgängliga på jern
 blev lettere og lettere. En ikke nævnt,
 at arbskjærene blev kjæft på jernværet
 eller bræk - bøjdesmedene greit det.

13. ja. Bøjdesmedenes fremstilling
 af hjemmegjorte pløgtyper ebnet meget
 sagte ut, da deres typer var meget
 gode, letgaaende og utgjorte godt ar-
 bejde, saa overgangen til fabriksmid-
 de pløyer tok lang tid. fabrikspløyerne
 var ogsaa meget dyrere - om de
 første var det sagt, at de utgjorte
 daarlig jordarbejde, saa man var me-
 get misfornøiet med dem. Naar
 smedene skaffet og gjæde træver-
 ket aa det hele gjædig, hadde pri-
 sen deist om - lit mere aa lit over
 - tretti kroner efter stærelsen.

14. Nei. Væltejælene er færa nævnt,
 var "vid", utskallet af et stort harvedstyk-
 ke og beslaat, og aa siye vid, at de væl-
 tet træverne. Først i nyere tider blev
 de utgjort af jernplater. Alt træverk
 som sikkhet mot jorden var beslaat
 med jern, der maatte jærnes, naar
 beslaget blev far meget slit.

15. ja, almindeligvis et træstykke, der var
 no flat tilværet aa lit bred i den bæs-
 sede ende - bæs af pløkeren al-
 mindeligvis immer den venstre arm.
 Nogle brukte et potetgrev. No navn
 har ikke været nævnt.

16. Var almindeligvis at vælte pløyer
 på væltejælsiden ved løskjæring. Blev
 minst mulig nævnt, da pløyerne
 aaavit mulig bestandig foregik i tei-
 er, saa det ikke blev nævnt tilbage-
 kjæring andre steder end der, hvor
 hakket træver gjæde det nødvendig,
 at der maatte kjæres "veliers".

17. På de pløyer, der hadde den indivi-
 duelle tendens til aa gaa for jift, sette
 man far at motarbeide den tendens
 en trækst fast immer aasens dra-
 ende, som sikkhet på jorden, aa
 de ved helt hindret, at pløyerne
 "jæpere" end de skulle.

18. Nei, ikke her. Var utvilsomt.
19. "Kae iinn i de andre kvarte", het det - skulle vel svare til sju åtte tannene. Reguleringen er omtalt av en far - noget navn er ikke nevnt.
20. ja. Het her far "rjøsjukl" - dens oldnorske navn altså bevart i vor bygdedialekt.
21. Nei, helt ukjent her.
22. Var helt alminnelig aa ha en kort "plagslaa", som det het, til aa kjøre plag, haav aa ar på til og fra arbeidsstedet. Var alltid en lør "tre-skoning".
23. Nei, helt ukjent her.

#

#

#

Næen egentlige varianter af plager her har man, saavit kjent fra gammelt slet ikke hat.

Her har navnet "plag" praadt redskap, som valter jorden til den ene side, altid vedt brukt. Anden rotet jorden til begge sider farsaavit - næen sammenblanding af betegnelserne "våassen - plagaassen" har ikke her været brukt, saavit vites.

I dialektproget her uttaltes ordet avt med en svak "k"-lyd mellem a og r: "avt - avt'n", er hankjær.

Ordet "plag" var - er - i uttale her "ploog", altsaa riktig aapen aa lang o.

Nauvestad i mars 1948.

E. G. Hjalmarsson.